

Evaluatierapport

Oostvlietpolder (10OVP) Inventariserend veldonderzoek proefsleuven



Gemeente Leiden Unit Monumenten & Archeologie

Auteur: drs. C.R. Brandenburgh
Versie 1, 14 december 2010

1. Inleiding

In de periode 16 t/m 31 augustus heeft de unit Monumenten & Archeologie van de gemeente Leiden een inventariserend veldonderzoek middels proefsleuven uitgevoerd op een perceel in de Oostvlietpolder, kadastraal bekend onder Sectie V 2287.

De reden voor het inventariserend onderzoek is de nieuwe bestemming voor het plangebied. In het gebied zal ruimte worden gemaakt voor volkstuinen, inclusief een weg en riolering. Omdat bij het realiseren van de plannen de bodem tot op het archeologisch relevante niveau wordt verstoord, zullen eventueel in de bodem aanwezige archeologische resten bij het aanleggen van de weg en het toekomstig gebruik als volkstuinen verloren gaan. Op basis van de archeologische verwachtingskaart en recent onderzoek in het gebied geldt voor het plangebied een hoge tot middelhoge verwachting voor de aanwezigheid van archeologische resten. Voorafgaand aan de ontwikkeling van het gebied is aanvullend archeologisch onderzoek daarom noodzakelijk.

Het onderzoek was opgezet als een inventariserend veldonderzoek middels proefsleuven. Het programma van eisen bood de mogelijkheid om tijdens het project een evaluatiemoment in te lassen waarop besloten kon worden tot het al dan niet vlakdekkend opgraven (van een deel) van het perceel. Het proefsleuvenonderzoek besloeg 12 % van het totale plangebied. Dit is meer dan voldoende voor het vaststellen van de waarde van het terrein.

Administratieve gegevens:

Opgravingsdocumentatie

Opgravingscode: 10OVP
Naam opgraving: Oostvlietpolder
OM-nr.: 42280

Locatiegegevens

Gemeente: Leiden
Plaats: Leiden
Toponiem: Oostvlietpolder
Coördinaten: 92.718 / 461.251; 92.649 / 461.224; 92.930 / 460.7561; 92.967 / 460.778
Kaartblad: 30F

Kadastrale gegevens

Het te onderzoeken terreinen is in eigendom van gemeente Leiden; Kadaster Sectie V 2287.

Huidig grondgebruik: Weiland

2. Vraag- en doelstelling

Het inventariserend veldonderzoek middels proefsleuven moest bijdragen aan het beantwoorden van de in het Programma van Eisen genoemde vragen:

- Zijn er archeologische resten aanwezig binnen het plangebied? Zo ja, wat is de aard, omvang, conservering en datering van deze resten?
- Komen de aangetroffen archeologische resten overeen met de verwachting?
- Zijn de aangetroffen sporen en/of vindplaatsen onder te verdelen in perioden en/of fasen?
- Hoe is de bodemopbouw van de locatie?
- Wat is de landschappelijke context van het gebied?
- In welke mate is er sprake van verstoring van de bodem? Waar en tot hoe diep reiken deze verstoringen?

Indien het onderzoek geen of categoriaal beperkte (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) archeologische fenomenen oplevert, welke verklaring is hiervoor dan te geven? Is er (bijvoorbeeld) sprake van:

- aantoonbare afwezigheid van bewoning en / of actief landgebruik,
- verstoring van antropogene aard,
- beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door bodemprocessen,
- beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door werk- of weersomstandigheden?

Aan een eventueel vervolgonderzoek werden de volgende onderzoeksvragen gesteld:

Landschap

- Wat is de omvang en begrenzing van de vindplaats op de kreekrug?
- Wanneer is de kreekrug gevormd en wanneer was deze bewoonbaar?
- Hoe zag het landschap en de vegetatie eruit ten tijde van de bewoning?
- Zijn er landschappelijke redenen geweest voor het beëindigen van het gebruik van de vindplaats?

Datering

- Hoe oud is de vindplaats?
- Hoe lang is het complex in gebruik geweest?
- Zijn er verschillende fasen in gebruik te onderscheiden?

Culturele karakteristiek

- Tot welke materiaalgroep behoort de vindplaats op basis van het vondstmateriaal?
- Zijn er overeenkomsten en/of verschillen aan te wijzen met andere contemporaine vindplaatsen in de omgeving, zowel ten noorden als ten zuiden van de Rijn?
- In hoeverre kan sprake zijn geweest van contacten en/of uitwisseling met de nederzettingen in de omgeving?

Voedselvoorziening

- Welke voedselbronnen gebruikte men?
- Wat is de verhouding akkerbouw – veeteelt?
- Was er nog sprake van jagen/vissen/verzamelen en in welke mate?

Karakteristiek van de vindplaats

- Welke typen sporen zijn aanwezig?
- Welke activiteiten vonden plaats op de locatie?

Cultus en ideologie

Is sprake van ideologisch gebruik van bepaalde zone's van het terrein en hoe manifesteert zich dat in de sporen en vondsten?

Ambachtelijke activiteiten

Is sprake van ambachtelijk gebruik van bepaalde zone's van het terrein en hoe manifesteert zich dat in de sporen en vondsten?

3. Strategie

Tijdens het onderzoek is conform PvE het wegcunet dat centraal door het plangebied loopt open gelegd. Het cunet was opgedeeld in 10 gelijke delen: elke werkput was 6 meter breed en maximaal 60 meter lang. Deze putten zijn in twee vlakken opgegraven. De putten zijn machinaal aangelegd met een gladde bak. De bovengrond is vlaksgewijs machinaal afgegraven tot op het eerste sporen vlak. Het sporenniveau is met een schaaftak opgeschaafd, gedocumenteerd en afgewerkt. Het eerste vlak bevond zich vlak onder de vuile laag onder de bouwvoor, het tweede niveau lag daar circa 20 cm onder. Van een aantal putten is een lang profiel gedocumenteerd. Alleen in de putten waar geen duidelijke stratigrafie aanwezig was, is volstaan met het documenteren van profielkolommen. Tijdens het veldwerk is besloten om niet het gehele wegcunet op te graven. In de zuidelijke putten bleken geen archeologische indicatoren aanwezig te zijn waardoor het onnodig was om het onderzoek verder in zuidelijke richting voort te zetten. Het noordelijke deel van het wegcunet is volledig opengelegd. Aan de uiterste noordzijde van het perceel werd een concentratie sporen aangetroffen. Hierop is besloten om over de totale breedte van het perceel een werkput aan te leggen waarbij alle aanwezige sporen zijn gedocumenteerd en afgewerkt. Uit enkele diepe kuilen zijn botanische monsters genomen. Op de overige delen van het perceel werden geen archeologische resten aangetroffen waardoor een uitbreiding naar een vlakdekkend definitief onderzoek niet nodig bleek.

4. Fysisch landschap

4.1 Beoordeling fysisch geografie

Tijdens de opgraving bleek de bodemopbouw in vrijwel alle putten gelijk. Onder de bouwvoor bevond zich een dun laagje siltige klei met daarin middeleeuws en postmiddeleeuws vondstmateriaal, bouwpuin en houtskool. Onder dit laagje lag een venige laag met houtresten. De in het booronderzoek aangetroffen kreekkruggen waren in de profielen niet als zodanig herkenbaar.

In het Programma van Eisen zijn t.a.v. bodem / paleogeografie de volgende vragen genoemd:

- Hoe is de bodemopbouw van de locatie?
- Wat is de landschappelijke context van het gebied?

Tezamen met het door RAAP uitgevoerde booronderzoek dat vooraf ging aan het proefsleuvenonderzoek kunnen bovengenoemde vragen beantwoord worden.

4.2 Uitwerkingsplan fysisch geografie

1. De profieltekeningen en –opnamen worden uitgewerkt tot een of meerdere profielen van de gehele vindplaats. Hierbij wordt een verslag gedaan van de aangetroffen geologische en geomorfologische eenheden die zijn aangetroffen, de ontstaanswijze en de datering.
2. Gezien de afwezigheid van archeologische vindplaatsen op het grootste deel van het terrein wordt afgezien van C14 of OSL dateringen
3. Het rapport bestaat uit een tekstdeel en enkele kaarten waarop zijn weergegeven ontwikkeling van het onderzoeksgebied: zowel de geologie en geomorfologie.

Producten:

- rapportage paleogeografische ontwikkeling;
- een geologisch profiel

5. Sporen en structuren

5.1 Beoordeling sporen en structuren.

In de Oostvlietpolder kunnen archeologische vindplaatsen uit de IJzertijd en de Romeinse tijd verwacht worden op de oeverafzettingen van de Vliet, en de kreekkruggen in het veengebied. Het onderzoek door RAAP in een deel van de Oostvlietpolder heeft tien verschillende vindplaatsen aan het licht gebracht, voornamelijk op de flanken van kreekkruggen. Een hiervan (vindplaats 2) valt binnen het onderzoeksgebied.

Het booronderzoek dat recentelijk in het gebied is uitgevoerd heeft bovenstaand beeld aanzienlijk verrijkt: het krekenselsel blijkt fijn vertakt en archeologische indicatoren zijn in grote aantallen aangetroffen op de kreekkruggen. De aanvankelijk gedefinieerde 10 vindplaatsen blijken een stuk groter dan gedacht. Naast vindplaats 2 kunnen binnen de kavel waarop dit onderzoek betrekking had nog twee clusters met archeologische indicatoren worden herkend (zie afbeelding pagina 6).

Het proefsleuvenonderzoek was er op gericht deze drie potentiële vindplaatsen te waarderen. Zij worden van noord naar zuid besproken.

Noordelijke cluster:

De archeologische indicatoren in boring 116, 117 en 120 bestonden uit fragmenten bouwpuin en houtskoolspikkels. In boring 116 is daarnaast op een diepte van 115-125 cm handgevormd aardewerk (ijzertijd of Romeins) aangetroffen. In Boring 117 bevinden de indicatoren (waaronder ook verbrand leem) zich in de bouwvoor en in de top van de oeverafzettingen op een diepte van resp. 25-70 en 70-80 cm – maaiveld. In boring 120 is eveneens sprake van indicatoren in de top van de oeverafzetting op een diepte van 30-45 cm. Boring 116 is tot een diepte van 115 cm verploegd. Boring 117 is tot een diepte van 70 cm verploegd en boring 120 slechts tot een diepte van 30 cm.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek bleek dat de bodem in het noordelijk deel van het plangebied tot circa 1 meter diepte verstoord was. Noord-zuid georiënteerde banen waren zichtbaar in het vlak. Onder deze verstoring was in de uiterste noordzijde van het perceel over een lengte van circa 10 meter nog een sporenvak aanwezig. Enkele kuilen en greppels bevatten inheems Romeins materiaal. Onder dit niveau was een verspoelde laag aanwezig waarin enkele fragmenten ijzertijdaardewerk aanwezig waren. Ter hoogte van de sporen is over de gehele breedte van het perceel een put aangelegd zodat alle nog aanwezige sporen gedocumenteerd konden worden.

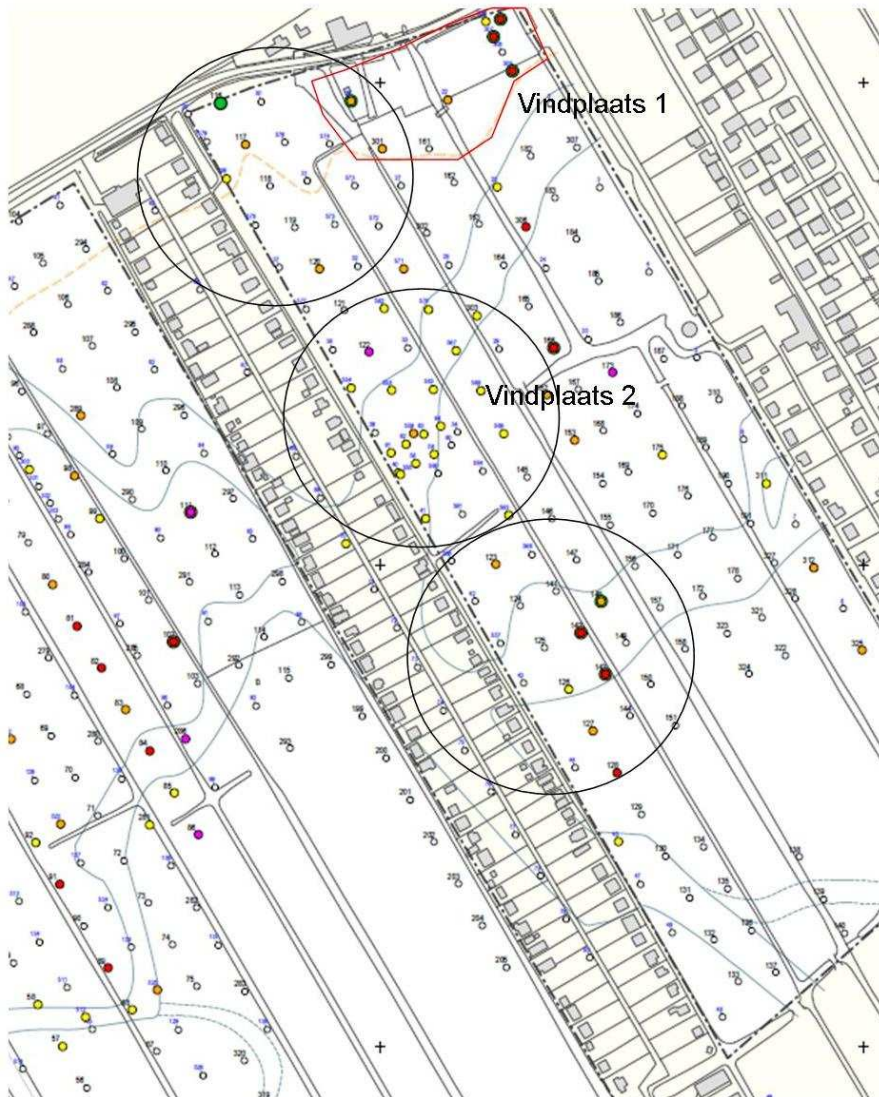
Vindplaats 2:

Ter hoogte van vindplaats 2 zijn diverse archeologische indicatoren aangetroffen. In boring 122 zijn vondsten zijn aangetroffen op een diepte van 0-45 cm onder maaiveld, in de meeste gevallen in de bouwvoor of de top van de oeverafzettingen. Het vondstmateriaal bestaat uit houtskool en niet-determineerbaar bouwpuin. Deze vindplaats is in 2001 al eens onderzocht door de gemeente Leiden waarbij een sleuf van 5 x 20 meter is aangelegd, midden door de grootste concentratie archeologische indicatoren. De bodemstratigrafie in deze proefsleuf was geheel verstoord, waarschijnlijk ten gevolge van de aanleg van een leiding die dwars over het perceel loopt. Tijdens het proefsleuvenonderzoek in 2010 is gebleken dat de verstoring die in 2001 is waargenomen een zeer beperkte omvang had: de bouwvoor was op de meeste plaatsen slechts 40 cm dik en daaronder was een onverstoorde bodemmatrix aanwezig. Direct onder de bouwvoor was een dun laagje siltige klei aanwezig waarin houtskool, fragmenten bouwpuin en middeleeuws aardewerk aanwezig was. Dit niveau komt overeen met het niveau waarop tijdens het booronderzoek indicatoren waren waargenomen. Oudere vondsten zijn niet waargenomen: deze vindplaats kan dan ook beschouwd worden als een vuile bouwvoor van (post-)middeleeuwse ouderdom.

Zuidelijke cluster:

De archeologische indicatoren in boring 123, 126, 127, 128, 142 en 143 bestaan uit fragmenten bouwpuin in de bouwvoor (0-30 cm) en houtskoolspikkels en fosfaatvlekken in de top van de oeverafzettingen tussen 30 en 45 cm.

Het proefsleuvenonderzoek wees echter uit dat er geen sprake was van een archeologische vindplaats, maar slechts een vuile laag onder de bouwvoor. De indicatoren bleken houtskoolspikkel, (sub-)recent bouwpuin en (post-)middeleeuws aardewerk.



5.2 De sporen in relatie tot de onderzoeksvragen uit het programma van eisen

In het Programma van eisen zijn de volgende onderzoeksvragen opgenomen:

- Zijn er archeologische resten aanwezig binnen het plangebied? Zo ja, wat is de aard, omvang, conservering en datering van deze resten?

Alleen in de noordelijke 10 meter van het plangebied zijn archeologische resten aanwezig. De sporen dateren uit de Romeinse tijd. Onder het sporenvlak is op een diepte van circa 1,5 meter een verspoeld niveau aanwezig waarin ijzertijdaardewerk aanwezig is. In de overige delen van het plangebied zijn geen archeologische sporen aangetroffen.

- Komen de aangetroffen archeologische resten overeen met de verwachting?

De zuidelijke en centrale vindplaats bleken geen archeologische resten te bevatten. Het niveau dat in de boringen als archeologisch niveau beoordeeld was, was een vuile, compacte laag direct onder de bouwvoor waarin alleen (post-)middeleeuwse vondsten aanwezig waren. Er was geen sprake van een sporenniveau.

- Zijn de aangetroffen sporen en/of vindplaatsen onder te verdelen in perioden en/of fasen?

In het noordelijke deel is sprake van een verspoeld ijzertijdniveau. Daarboven is een intact sporenniveau aanwezig dat in de Romeinse tijd gedateerd kan worden. In het gehele plangebied is in de bouwvoor (post-)middeleeuws vondstmateriaal aanwezig dat waarschijnlijk in de vorm van afval op deze locatie terecht is geraakt en in de bouwvoor is opgenomen.

- Hoe is de bodemopbouw van de locatie?

Verstoringen in noordelijke gedeelte als gevolg van diepploegen bodemopbouw beschrijven.

- Wat is de landschappelijke context van het gebied?

Het gebied bestaat uit een kreekruigen met daartussen laagtes

- In welke mate is er sprake van verstoring van de bodem? Waar en tot hoe diep reiken deze verstoringen?

Het terrein bevat grotendeels een onverstoord bodemprofiel bestaande uit een 40-45 cm dikke bouwvoor, een vuile siltige kleilaag met daaronder een veenpakket. In het noordelijk deel van het terrein is de bodem tot een diepte van ruim 1 meter verstoord als gevolg van diepploegen of afgraven. Daaronder is sprake van een pakket siltige klei waarin de Romeinse sporen aanwezig zijn. Dit kleipakket is veel dikker dan in het zuidelijk deel van het perceel.

Indien het onderzoek geen of categoriaal beperkte (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) archeologische fenomenen oplevert, welke verklaring is hiervoor dan te geven? Is er (bijvoorbeeld) sprake van:

- aantoonbare afwezigheid van bewoning en / of actief landgebruik,
- verstoring van antropogene aard,
- beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door bodemprocessen,
- beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door werk- of weersomstandigheden?

In het zuidelijk deel is van het terrein, waar tijdens het booronderzoek twee vindplaatsen waren herkend is sprake van aantoonbare afwezig van bewoning. De waargenomen vindplaatsen blijken in werkelijkheid vuile (post-)middeleeuwse lagen onder de bouwvoor te zijn.

De beperkte conservering van de noordelijke vindplaats is het gevolg van actief landgebruik waarbij het bovenste deel van de stratigrafie is verdwenen.

Gezien de zeer beperkte omvang en conservering van de sporen in de noordelijke vindplaats kunnen veel van de vragen die aan het definitief onderzoek gesteld zijn niet worden beantwoord.

Met inachtneming van de beperkingen van de sporen en het vondstmateriaal kunnen de volgende vragen waarschijnlijk (deels) beantwoord worden.

Datering

- Hoe oud is de vindplaats?
- Hoe lang is het complex in gebruik geweest?
- Zijn er verschillende fasen in gebruik te onderscheiden?

Culturele karakteristiek

- Tot welke materiaalgroep behoort de vindplaats op basis van het vondstmateriaal?
- Zijn er overeenkomsten en/of verschillen aan te wijzen met andere contemporaine vindplaatsen in de omgeving, zowel ten noorden als ten zuiden van de Rijn?

Karakteristiek van de vindplaats

- Welke typen sporen zijn aanwezig?

•

Voedselvoorziening

- Welke voedselbronnen gebruikte men?

5.3 Uitwerkingsplan sporen, vondsten en monsters

Conform voorgeschreven in het programma van eisen wordt de archeologische stratigrafie beschreven en gedateerd aan de hand van het vondstmateriaal.

Het rapport bestaat uit een tekstdeel, tabellen en kaarten waarop de verschillende spoorgroepen en fases zijn weergegeven.

Alle vondsten worden geteld, gewogen en geregistreerd in de database Veldlink.

Alle vondsten uit ijzertijdcontext en uit Romeinse sporen worden door een specialist geanalyseerd. De vlak- en aanlegvondsten van (post-)middeleeuwse oorsprong worden tot op bakseltype gedetermineerd. De analyse resulteert in een analyserapport met bijbehorende determinatietabellen en afbeeldingen.

Uit Romeinse context worden twee botanische monsters gezeefd en gewaardeerd. Indien deze monsters bruikbare macroresten bevatten worden zij geanalyseerd waarbij getracht wordt de vraagstellingen omtrent voedsel (deels) te beantwoorden. Aangezien zeer weinig botmateriaal is aangetroffen in Romeinse sporen zal analyse van het bot geen bruikbare resultaten opleveren voor het beantwoorden van de voedselvragen in het PvE.

6 Samenvatting en aanbevelingen

In de periode 16 t/m 31 augustus heeft de unit Monumenten & Archeologie van de gemeente Leiden een inventariserend veldonderzoek middels proefsleuven uitgevoerd op een perceel in de Oostvlietpolder, kadastraal bekend onder Sectie V 2287.

De reden voor het inventariserend onderzoek is de nieuwe bestemming voor het plangebied. In het gebied zal ruimte worden gemaakt voor volkstuinen, inclusief een weg en riolering. Omdat bij het realiseren van de plannen de bodem tot op het archeologisch relevante niveau wordt verstoord, zullen eventueel in de bodem aanwezige archeologische resten bij het aanleggen van de weg en het toekomstig gebruik als volkstuinen verloren gaan. Op basis van de archeologische verwachtingskaart en recent onderzoek in het gebied geldt voor het plangebied een hoge tot middelhoge verwachting voor de aanwezigheid van archeologische resten.

Het onderzoek was opgezet als een inventariserend veldonderzoek middels proefsleuven. Het programma van eisen bood de mogelijkheid om tijdens het project een evaluatiemoment in te lassen waarop besloten kon worden tot het al dan niet vlakdekkend opgraven (van een deel) van het perceel. Het proefsleuvenonderzoek besloeg 12 % van het totale plangebied. Dit is meer dan voldoende voor het vaststellen van de waarde van het terrein.

Bij aanvang van het veldwerk was de verwachting dat op locatie drie vindplaatsen aanwezig konden zijn. Tijdens het veldwerk bleek dat de twee zuidelijke vindplaatsen slechts bestonden uit een vuile bouwvoor met (post-)middeleeuwse vondsten. De noordelijke vindplaats bleek grotendeels verstoord als gevolg van afgravingen / diepploegen. Besloten is om direct over te gaan tot een vlakdekkend archeologisch onderzoek van deze vindplaats. Het resterende deel van de vindplaats is over de volledige breedte van het perceel opgegraven. Hiermee zijn alle archeologische resten op het terrein onderzocht.

Gezien het feit dat alle archeologische resten conform het programma van eisen zijn opgegraven, kunnen de beoogde inrichtingswerkzaamheden op het terrein zonder (archeologische) belemmeringen worden uitgevoerd